

Poverty and Inequality as Structural Violence: An Analysis of Their Consequences for the Realization of Positive Peace

Sakineh Heidarpour Marand¹, Mohammad Abbaszadeh², Mohammad Bagher Alizadeh Aghdam³

1- Corresponding author, Ph.D. of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran. E-mail: s.heydarpour@gmail.com

2- Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran. E-mail: abbaszadeh@tabrizu.ac.ir

3- Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran. E-mail: m.alizadeh@tabrizu.ac.ir

Date received: 2024/11/29

Date revised: 2025/01/20

Date accepted: 2025/04/07

Doi: 10.22034/ipsan.2025.242817

1

Extended Abstract Introduction

Peace has traditionally been understood as the absence of war or direct violence; however, developments in peace studies have demonstrated that such a negative definition is insufficient to explain persistent social instability and human suffering in contemporary societies. The concept of positive peace emphasizes that sustainable peace requires not only the elimination of direct violence but also the removal of structural conditions that systematically harm individuals and groups. Structural violence refers to social, economic, and institutional arrangements that produce inequality, deprivation, and exclusion without a visible or direct perpetrator. Within this framework, poverty and inequality are not merely economic problems but enduring forms of structural violence that constrain human potential and undermine social harmony. In recent decades, increasing economic pressures, widening social inequalities, declining social trust, and weakened social cohesion have rendered peace increasingly fragile, particularly in developing societies. Despite extensive international scholarship on structural violence and peace, empirical studies in Iran have rarely examined poverty and inequality through this lens or explored their implications for the realization of positive peace. This study seeks to address this gap by analyzing how poverty and inequality are experienced as forms of structural violence in everyday life and by examining their consequences for positive peace.

Methodology

Given the exploratory nature of the research and the lack of an established theoretical framework adapted to the Iranian context, a qualitative approach based on grounded theory was adopted. The study population consisted of graduate students at Tabriz University during the academic year 2022–2023. Sampling was conducted simultaneously through purposive and theoretical strategies, with an emphasis on maximum variation in terms of gender, age, marital status, employment status, and socio-economic background. Data were collected through semi-structured, in-depth interviews, allowing participants to articulate their lived experiences and interpretations of poverty, inequality, and peace. Interviews continued until theoretical saturation was achieved, resulting in a total of 43 participants. Data analysis followed the systematic procedures of grounded theory coding, including open, axial, and selective coding. Through constant comparison, raw data were transformed into concepts, subcategories, and core categories. To ensure rigor and trustworthiness, the study applied established qualitative criteria such as transparency in methodological decisions, member checking, analytical reflexivity, and comparison of findings with existing empirical and theoretical insights.

Result and discussion

The findings reveal that participants experience poverty and inequality as two interconnected dimensions of structural violence: economic and social. Economic structural violence manifests primarily through livelihood poverty and resource poverty. Livelihood poverty refers to persistent financial insecurity that forces individuals to focus almost exclusively on meeting basic needs, leaving little psychological or emotional capacity for higher-level values such as empathy, cooperation, or peace. Participants emphasized that when survival becomes the central concern, peaceful coexistence turns into an abstract and unattainable ideal. Resource poverty, by contrast, operates at the institutional and structural level and includes inadequate access to educational, research, welfare, and infrastructural facilities. Scarcity of shared resources intensifies competition, generates tension, and erodes peaceful interactions within academic and social settings.

Social structural violence emerges through neglected justice and hidden forms of discrimination. Neglected justice is reflected in experiences of unfairness, lack of meritocracy, favoritism, and unequal access to employment and social opportunities. Participants described how perceived injustice and systemic inequality foster resentment, frustration, and social withdrawal. Hidden discrimination encompasses gender, ethnic, religious, and class-based inequalities that are often normalized and embedded within social institutions. These forms of discrimination were reported to damage dignity, weaken social belonging, and obstruct the formation of inclusive and peaceful social relations.

The consequences of poverty and inequality as structural violence for positive peace are extensive and multifaceted. At the individual and collective levels, participants reported a decline in mental well-being, heightened stress, emotional exhaustion, and reduced tolerance in everyday interactions. These conditions undermine empathetic coexistence and increase the likelihood of interpersonal conflicts and aggressive behaviors, contributing to the reproduction of cycles of violence. Furthermore, structural

violence was found to erode moral and social values, leading to the normalization of opportunism, instrumental rationality, and the commodification of peace. In such contexts, peace is no longer understood as a shared ethical commitment but is reduced to a temporary, forced, or transactional arrangement driven by economic necessity. Finally, the findings highlight a significant erosion of social capital, manifested in declining trust, weakened social bonds, reduced cooperation, and the replacement of collective solidarity with unhealthy competition.

Conclusion

This study demonstrates that poverty and inequality function as pervasive forms of structural violence that fundamentally undermine the realization of positive peace. By constraining material well-being, damaging mental health, eroding ethical standards, and weakening social capital, these structural conditions perpetuate instability and social tension. The findings suggest that positive peace cannot be achieved solely through the absence of direct violence or short-term conflict management. Instead, it requires structural transformation aimed at reducing poverty, ensuring social justice, promoting equality of opportunity, and strengthening trust and cooperation within society. Addressing both the lived experiences of individuals and the broader structural determinants of inequality is essential for building sustainable and meaningful peace. In the Iranian context, this research provides an empirical foundation for rethinking peace as a socio-economic and moral project rooted in justice and human flourishing.

Keywords

Poverty, Inequality, Structural Violence, Positive Peace, Qualitative Method.

فقر و نابرابری به مثابه خشونت ساختاری؛ تحلیل پیامدهای آن برای تحقق

صلح مثبت

سکینه حیدرپور مرند^۱، محمد عباس زاده^۲، محمدباقر علیزاده اقدم^۳

۱- (نویسنده مسئول) دکترای جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. ایمیل: s.heydarpour@gmail.com

۲- استاد، گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، ایمیل: abbaszadeh@tabrizu.ac.ir

۳- استاد، گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، ایمیل: malizadeh@tabrizu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۱۸

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۹

Doi:10.22034/ipsan.2025.242817

چکیده

هدف پژوهش: پژوهش حاضر با هدف نشان دادن این نکته انجام شده که فقر و نابرابری صرفاً مسائل اقتصادی نیستند، بلکه مصادیقی از خشونت ساختاری به شمار می‌روند که تحقق صلح مثبت را به شدت تهدید می‌کنند. پرسش اصلی تحقیق آن است که این پدیده‌ها چگونه در زندگی روزمره تجربه می‌شوند و چه پیامدهایی برای صلح مثبت دارند.

روش پژوهش: روش پژوهش کیفی از نوع گراندد تئوری است. داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه ساختار یافته با ۴۳ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ گردآوری شد. برای انتخاب نمونه‌ها از نمونه‌گیری هدفمند و نظری با رعایت اصل حداکثر تنوع استفاده شد و به شیوه کدگذاری، تحلیل گردید و مقولات اصلی و فرعی استخراج گردید.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان دادند که فقر و نابرابری در دو بعد تجربه می‌شوند: خشونت ساختار اقتصادی: شامل فقر معیشتی و فقر امکانات. خشونت ساختار اجتماعی: شامل عدالت مهجور و تبعیض‌های نهان. اشکال خشونت ساختاری پیامدهایی همچون تزلزل سلامت روانی و کاهش ظرفیت همزیستی همدلانه، بازتولید چرخه خشونت، زایش تنش و پرخاشگری، افول ارزش‌ها و استانداردهای اخلاقی-اجتماعی و فرسایش سرمایه اجتماعی را در پی داشته‌اند.

نتیجه‌گیری: فقر و نابرابری به‌عنوان مصادیق خشونت ساختاری، نه تنها رفاه مادی بلکه سلامت روانی، انسجام اجتماعی و ارزش‌های اخلاقی جامعه را تضعیف می‌کنند و به چرخه‌ای از خشونت و ناپایداری اجتماعی دامن می‌زنند. بنابراین تحقق صلح مثبت و پایدار بدون رفع ریشه‌های ساختاری فقر و نابرابری امکان‌پذیر نیست و سیاست‌گذاری‌ها باید فراتر از بعد اقتصادی، عدالت اجتماعی و برابری فرصت‌ها را هدف قرار دهند.

واژگان کلیدی: فقر، نابرابری، خشونت ساختاری، صلح مثبت، روش کیفی.

مقدمه و طرح مسئله

واقعیت‌های تاریخی و تجربی نشان می‌دهند که «خشونت»^۱ در اشکال و ابعاد گوناگون همواره با حیات اجتماعی بشر همراه بوده و هر جا تضاد منافع و نابرابری‌های ساختاری شکل گرفته، اشکالی از خشونت نیز بروز یافته است. در مقابل، افکار عمومی جهانی به دنبال دستیابی به صلحی پایدار هستند و خشونت را در هیچ‌یک از صورت‌های آن بر نمی‌تابد. از منظر صلح‌پژوهان معاصر، تحقق صلح مثبت بدون شناسایی و زدودن ریشه‌های خشونت امکان‌پذیر نیست. در این بین گالتونگ^۲ (۱۹۹۰)، «صلح مثبت»^۳ را به معنای «عدم وجود ساختار و فرهنگ خشونت‌زا» می‌داند و معتقد است که صلح مثبت در نبود «خشونت ساختاری»^۴ محقق خواهد شد که امری فراتر از عدم وجود مخاصمات مسلحانه (صلح منفی) است، لذا صلح با از بین بردن خشونت ساختاری ناشی از نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و نیز تحقق حق مردم بر توسعه اقتصادی و اجتماعی ارتباط پیدا می‌کند (فیروزی، ۱۴۰۰: ۳۱). وی ویژگی اصلی خشونت ساختاری را فقدان فاعل عینی و مستقیم می‌داند؛ به گونه‌ای که پدیده‌هایی چون جنسیت‌گرایی، نژادگرایی، تبعیض قومی، توزیع نابرابر درآمد و فقر، مصادیق بارز آن به شمار می‌آیند (گالتونگ، ۱۹۶۹: ۱۷۲). این نوع خشونت نه در کنش‌های فردی، بلکه در ساز و کارهای اجتماعی استثمار ریشه دارد و شیوه‌های زیست‌شده فقر و بی‌عدالتی را به مثابه شکلی از خشونت تحلیل می‌کند (فارمر^۵، ۲۰۱۰: ۲۹۳). از این منظر، فقر و نابرابری نوعی خشونت پنهان و نظام‌مند هستند که به طور مستمر ظرفیت‌های انسانی را محدود کرده و بستر ناپایداری اجتماعی را فراهم می‌سازند. شواهد میدانی در جامعه ایران نیز نشان می‌دهد که بحران‌های عمیق اقتصادی و اجتماعی، صلح را در وضعیتی شکننده و آسیب‌پذیر قرار داده‌اند. بررسی گزارش‌ها و آمارهای رسمی حکایت از آن دارد که صلح اقتصادی^۶، به واسطه کاهش ارزش پول ملی و نابرابری فرصت‌ها، در شرایط ناپایداری قرار گرفته و کیفیت صلح اجتماعی^۷ از اختلاف طبقاتی به سوی تضادهای طبقاتی در حال حرکت است؛ وضعیتی که می‌تواند به افزایش ستیزه‌ها و ناامنی‌های اجتماعی منجر شود. هم‌زمان، شاخص سرمایه

1 - Violences

2 - Galtung, G

3 - Positive peace

4 - Structural violence

5 - Farmer, P

6 - Economic peace

7 - Social peace

اجتماعی^۱ - به‌ویژه اعتماد اجتماعی^۲ - که نقشی حیاتی در حفظ روابط اجتماعی و تثبیت صلح دارد، با کاهش چشمگیری مواجه شده و این امر به افت مشارکت اجتماعی و تضعیف بنیان‌های صلح پایدار انجامیده است.^۳ در سطح جهانی نیز گزارش سالانه «شاخص جهانی صلح»^۴ نشان می‌دهد که در سال ۲۰۲۴، تعداد ۹۲ کشور جهان درگیر جنگ و نزاع بوده‌اند و سطح صلح جهانی برای ۱۶ سال متوالی روندی کاهشی داشته است. ایران در این گزارش، در رتبه ۱۳۳ قرار گرفته، در حالی که در سال ۲۰۲۳ در میان ۱۶۳ کشور، به طور مشترک با ترکیه رتبه ۱۴۷ را به خود اختصاص داده بود (مؤسسه اقتصاد و صلح، ۲۰۲۴). این داده‌ها ضرورت توجه به موانع ساختاری صلح در جامعه ایران را بیش از پیش برجسته می‌سازد. با وجود گسترش مطالعات بین‌المللی درباره خشونت ساختاری و ارتباط آن با صلح - از جمله مودیسه،^۵ ۲۰۲۵؛ اورتیز مدینا،^۶ ۲۰۲۵؛ کینیونس و همکاران،^۷ ۲۰۲۰؛ بسا،^۸ ۲۰۱۷؛ رییدر،^۹ ۲۰۱۵؛ بنت،^{۱۰} ۲۰۱۴ و... - که عمدتاً در حوزه روابط بین‌الملل و جوامع پس از جنگ انجام شده‌اند، در ادبیات پژوهشی ایران، این مفهوم و نسبت آن با صلح کمتر مورد توجه علمی قرار گرفته و اغلب به اشارات پراکنده ژورنالیستی محدود مانده است. از این رو، بررسی نقش ساختارهای اقتصادی و اجتماعی در تولید و بازتولید خشونت و پیامدهای آن برای تحقق صلح پایدار، ضرورتی پژوهشی به شمار می‌آید. نوآوری این پژوهش در آن است که بر خلاف رویکردهای رایج که فقر و نابرابری را صرفاً پدیده‌هایی اقتصادی تلقی می‌کنند، این مطالعه با رویکردی کیفی آنها را به مثابه مصادیق خشونت ساختاری تحلیل می‌کند و تأثیر مستقیم شان بر پایداری صلح و افق توسعه عادلانه را نشان می‌دهد. بر این اساس، مسئله اصلی پژوهش حاضر آن است که فقر و نابرابری چگونه در قالب خشونت ساختاری تجربه می‌شوند و چه پیامدهایی برای تحقق صلح مثبت دارند. هدف پژوهش نیز بازنمایی

1 - Social capital

2 - Social trust

۳ - مطرح شده در نشست علمی «برای صلح ملی چه باید کرد»، مردم سالاری آنلاین،

<https://www.mardomsalari.ir/note/104324>

4 - Global Peace Indexes (GPI)

5 - Modise, L.J

6 - Ortiz Medina, I

7 - Quiñones, K & et al

8 - Besa, S. T

9 - Reeder, S. L

10 - Bennett, J

تجربه‌های زیسته افراد از فقر و نابرابری و واکاوی پیامدهای این وضعیت در سطح توسعه اجتماعی و صلح مثبت است.

ادبیات نظری و تجربی پژوهش

در گذشته، صلح عمدتاً به عنوان نقطه مقابل جنگ فهم می‌شد، اما در گذر زمان، مفهوم صلح دچار بسط نظری شده و از تعریف سلبی «نبود جنگ» فراتر رفته است. پژوهشگران مطالعات صلح نشان داده‌اند که صلح مفهومی ایجابی و چندبعدی است که تنها به فقدان مخاصمه محدود نمی‌شود. در این مسیر، داسگوپتا^۱ (۱۹۶۸) با طرح مفهوم «بی‌صلحی»^۲ توجه را به رنج‌هایی چون فقر، سوء تغذیه، بیماری، بی‌سوادی و تبعیض جلب کرد؛ رنج‌هایی که حتی در غیاب جنگ نیز تجربه می‌شوند و نشان‌دهنده گسست از تلقی تک بعدی صلح به عنوان صرفاً نبود جنگ هستند (ماتسو^۳، ۲۰۰۷: ۱۷). نقطه عطف این تحول مفهومی، نظریه گالتونگ (۱۹۶۹) است که صلح را نه فقدان جنگ، بلکه فقدان خشونت تعریف می‌کند. گالتونگ با گسترش مفهوم خشونت به خشونت ساختاری، تمایز میان صلح منفی (فقدان خشونت مستقیم) و صلح مثبت (فقدان خشونت مستقیم و ساختاری) را مطرح می‌سازد. از منظر او، محدود کردن صلح پژوهی به پیشگیری از جنگ یا کنترل تسلیحات، نگاهی تقلیل‌گرایانه است، چرا که خشونت می‌تواند در قالب ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بازتولید شود (گالتونگ، ۱۹۹۰: ۲۹۳). در این چارچوب، «عدالت اجتماعی» هسته مفهومی صلح مثبت را شکل می‌دهد؛ تا آنجا که گالتونگ صلح مثبت را اساساً با عدالت اجتماعی هم‌معنا می‌داند (بوینگتون، ۲۰۲۰: ۱۵). صلح مثبت مستلزم وجود ساختارهایی است که مانع بازتولید نابرابری، تبعیض و استثمار شوند و فراتر از فقدان خشونت مستقیم، شرایط شکوفایی انسانی را فراهم آورند (مونوز^۴، ۲۰۰۶: ۲۴۶). در مقابل، صلح منفی به فقدان خشونت مستقیم محدود می‌ماند، در حالی که خشونت ساختاری و فرهنگی در قالب نابرابری‌های اقتصادی، جنسیتی، قومی و باورهای تبعیض‌آمیز همچنان تداوم می‌یابند (بوینگتون^۵، ۲۰۲۰: ۱۶-۱۵). خشونت ساختاری، به زعم گالتونگ (۱۹۶۹)، در دل ساختارهای اجتماعی و الگوهای نابرابر روابط قدرت نهفته است؛ ساختارهایی که میان گروه‌های اجتماعی، جنسیتی، قومی و طبقاتی عدم تقارن ایجاد می‌کنند و زمینه شکل‌گیری تعارضات اجتماعی را فراهم می‌سازند. این

1 - Dasgupta. S

2 - Peace lessness

3 - Matsuo. M

4 - Muñoz, F.A

5 - Bevington, T

خشونت زمانی بروز می‌یابد که نیازهای اساسی انسان‌ها نقض شود و توزیع قدرت، منابع و فرصت‌ها به صورت نابرابر سازمان یابد (گل‌باغ و مرشدی‌زاد، ۱۴۰۳: ۱۵-۱۶). از این منظر، فقر، حاشیه‌ای شدن و استثمار از مهم‌ترین شاخص‌های شناسایی خشونت ساختاری هستند (گالتونگ، ۱۹۶۹: ۱۷۰-۱۷۱).

گالتونگ خشونت ساختاری را مجموعه‌ای از محرومیت‌ها در حوزه‌هایی چون توزیع ثروت، فرصت‌های آموزشی، مشارکت اجتماعی، دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی و اشتغال می‌داند که به «شانس‌های نابرابر زندگی» و آسیب به وجود انسانی منجر می‌شوند (گالتونگ، ۱۹۹۰: ۲۹۳-۲۹۴؛ محمدی، ۱۳۹۸: ۸۴). پیامد بنیادین این نوع خشونت، ایجاد شکاف میان ظرفیت‌های بالقوه و وضعیت بالفعل انسان و ممانعت از شکوفایی و تحقق خویشستن است. افزون بر این، وی (۱۹۹۰) استدلال می‌کند که خشونت ساختاری از طریق ایجاد ناکامی، زمینه بروز خشونت مستقیم را فراهم می‌کند؛ تبیینی که یادآور نظریه ناکامی-پرخاشگری است. در این چارچوب، فقر به عنوان یکی از محوری‌ترین اشکال خشونت ساختاری، نقشی تعیین‌کننده در بازتولید سایر انواع خشونت ایفا می‌کند (بوفاکچی^۱، ۲۰۰۷: ۳۷۷؛ پری^۲، ۲۰۰۹: ۳۷۷). پژوهش‌ها نشان می‌دهند که فقر و بیکاری با افزایش خشونت‌های اجتماعی و جنایی ارتباط معنادار دارند (وینتون^۳، ۲۰۰۴). افزون بر پیامدهای بیرونی، خشونت ساختاری می‌تواند در سطح ذهنی و روانی نیز به احساس ناامیدی، اضطراب، استرس، کناره‌گیری اجتماعی و کاهش مشارکت منجر شود (گالتونگ، ۱۹۹۰: ۲۹۴). به این ترتیب، تجربه زیسته فقر و نابرابری نه تنها صلح مثبت را تضعیف می‌کند، بلکه از طریق تداوم چرخه خشونت، بنیان‌های همکاری و همبستگی اجتماعی را نیز فرسایش می‌دهد.

در ادامه، مروری تحلیلی بر ادبیات تجربی خارجی و داخلی مرتبط با خشونت ساختاری و صلح ارائه می‌شود. پژوهش‌های بین‌المللی به طور گسترده نشان داده‌اند که توقف خشونت مستقیم و دستیابی به صلح سیاسی، در صورت نادیده گرفتن ریشه‌های اقتصادی و اجتماعی، به تداوم یا بازتولید خشونت ساختاری می‌انجامد. مودیسه (۲۰۲۵) در مطالعه‌ای درباره آفریقای جنوبی نشان می‌دهد که پایان آپارتاید و مذاکرات سیاسی، اگرچه به کاهش خشونت مستقیم انجامید، اما فقر، بیکاری و نابرابری‌های برخاسته از ساختارهای اقتصادی ناعادلانه، صلح مثبت را تضعیف کرده و به بی‌عدالتی مزمن و احساس محرومیت پایدار در میان گروه‌های فرودست منجر شده است. این پژوهش با تأکید بر الهیات سیاسی و عدالت ترمیمی، تحقق صلح

1 - Bufacchi

2 - Perry

3 - Winton

پایدار را منوط به عدالت اجتماعی و بازتوزیع ثروت می‌داند. در همین راستا، اورتیز مدینا (۲۰۲۵) با تحلیل تطبیقی شاخص صلح جهانی و شاخص‌های فقر نشان داد کشورهایی با سطوح بالاتر فقر، میزان بیشتری از خشونت و ناامنی را تجربه می‌کنند و فقر به عنوان عاملی کلیدی در تضعیف صلح عمل می‌کند. کینیونس و همکاران (۲۰۲۰) نیز با بررسی تجربه زنان کلمبیایی نشان دادند که فقر یکی از اشکال مهم خشونت ساختاری است که زنان را بیش از دیگران تحت تأثیر قرار می‌دهد و مشارکت آنان در تحقق صلح سرزمینی را محدود می‌سازد. این مطالعه نشان می‌دهد که فقر و نابرابری، زنان را در معرض خشونت‌های مستقیم و فرهنگی قرار داده و چرخه خشونت را بازتولید می‌کند؛ چرخه‌ای که با فساد، بیکاری و نابرابری جنسیتی تقویت شده و بی‌اعتمادی نهادی و تضعیف صلح پایدار را در پی دارد. مطالعات دیگری نیز بر نقش نابرابری‌های ساختاری در تضعیف صلح مثبت تأکید کرده‌اند. بسا (۲۰۱۷) در بررسی امنیت غذایی در زیمبابوه نشان داد که حتی در غیاب تعارض آشکار، فقر شدید، بیماری، بیکاری و ناامنی غذایی مانع تحقق صلح مثبت می‌شوند. رییدر (۲۰۱۵) با تحلیل مقایسه‌ای فرایندهای صلح‌سازی پس از جنگ در رواندا و کامبوج نشان داد که نادیده گرفتن نابرابری‌های ساختاری و خلع سلاح نامتوازن، می‌تواند چرخه‌های خشونت مستقیم و غیر مستقیم، از جمله خشونت ساختاری، را بازتولید کند. بنت (۲۰۱۴) نیز با استفاده از روش روایت‌پردازی^۱، نشان داد که فقر جهانی و تخریب محیط‌زیست، در چارچوب روایت‌های تک بعدی و کاهش مسئولیت نهادی، به تداوم خشونت ساختاری می‌انجامد و بر ضرورت شکل‌گیری جهان‌بینی‌های چند بعدی و اکولوژیک برای تحقق صلح بلندمدت تأکید کرد. در حوزه خشونت ساختاری، مجموعه‌ای از پژوهش‌های کیفی و تجربی دیگر نیز بر مؤلفه‌هایی چون عدالت اجتماعی، رفاه اجتماعی، فقر، تبعیض، نابرابری، بیکاری، گرسنگی، دسترسی نابرابر به مسکن، مراقبت‌های بهداشتی و اشتغال به عنوان مصادیق خشونت ساختاری تمرکز داشته‌اند (هم چون گیورگی^۲ (۲۰۰۷)، رابرتز^۳ (۲۰۰۹)، دایر^۴ (۲۰۱۲) سولیان^۵

1 - Narrative as theory and method

2 - Giorgi, P

3 - Roberts, J. H

4 - Dwyer, K.M

5 - Sullivan, C. B

(۲۰۱۳)، هاجتس و همکاران^۱ (۲۱۰۳)، چوپرا^۲ (۲۰۱۴)، خسو^۳ (۲۰۱۵)، ایرل^۴ (۲۰۱۶) و هوت و پین^۵ (۲۰۱۶) این مطالعات پیامدهایی چون گسترش مسائل اجتماعی، بازتولید خشونت‌های مستقیم، فرهنگی و نمادین و آسیب‌های جسمی و روانی ناشی از خشونت ساختاری را برجسته کرده‌اند.

بررسی پیشینه داخلی نشان می‌دهد که در اغلب پژوهش‌های انجام شده درباره صلح، مفهوم خشونت ساختاری کمتر مورد توجه قرار گرفته و این مطالعات عمدتاً با رویکردی توصیفی و در چارچوب مطالعات صلح و روابط بین‌الملل، با تمرکز بر دولت‌ها، انجام شده‌اند. در این میان، پژوهش گل‌باغ و مرشدی‌زاد (۱۴۰۳) از محدود مطالعاتی است که با واکاوی آثار گالتونگ و مفهوم صلح مثبت، به نقش نفی تضادهای ساختاری مانند استثمار، تبعیض و فقر در تحقق صلح پرداخته و مدلی مفهومی ارائه کرده است. کریمی و همکاران (۱۴۰۱) نیز نشان داده‌اند که وضعیت نامساعد اجتماعی و اقتصادی در قالب آنومی، با کاهش صلح داخلی و تهدید انسجام اجتماعی ارتباط دارد؛ هرچند این پژوهش به طور مستقیم از مفهوم خشونت ساختاری استفاده نکرده است. در حوزه خشونت ساختاری در ایران نیز، پژوهش رضادوست و همکاران (۱۴۰۴) با تمرکز بر تجربه‌های زیسته حاشیه‌نشینان شهرستان کوه عبدالله نشان داد که خشونت ساختاری در قالب محرومیت چند وجهی، تبعیض، غفلت نهادی و تثبیت نابرابری، زندگی اجتماعی این گروه‌ها را محدود می‌کند. محمدی (۱۳۹۸) نیز با استفاده از نظریه زمینه‌ای، «حرمان نظام‌مند» را به عنوان مقوله هسته‌ای پیامد خشونت ساختاری در شهر سنندج معرفی کرد که به تشدید فقر، بیکاری، طرد اجتماعی و آسیب‌های خانوادگی می‌انجامد. میری و گنجی (۱۳۹۸) نیز نشان دادند که ابعاد مختلف خشونت ساختاری، از جمله نابرابری جنسیتی و محدودیت فرصت‌های اجتماعی، تأثیر معناداری بر کاهش سلامت روان زنان شهر زاهدان دارد.

جمع‌بندی این مطالعات نشان می‌دهد که اگرچه در سطح بین‌المللی، رابطه خشونت ساختاری و صلح به طور گسترده بررسی شده است، اما در ایران هنوز پژوهشی که به طور مستقیم به پیوند فقر و نابرابری به عنوان مصادیق خشونت ساختاری با تحقق صلح مثبت بپردازد، انجام نشده است. پژوهش حاضر با اتکا به این خلأ،

1 - Hodgetts, D & et al

2 - Chopra, A

3 - Khoso, A

4 - Earle, B

5 - Huot, D & Pain, A

و با تمرکز بر تجربه‌های زیسته دانشجویان، می‌کوشد نقش فقر و نابرابری را در تضعیف صلح مثبت در جامعه ایران تحلیل کرده و اهمیت آن را برای سیاست‌گذاری‌های اجتماعی آشکار سازد.

روش‌شناسی

به لحاظ بدیع بودن موضوع و نبود چارچوب نظری متناسب با آن، رویکرد کیفی با تمرکز با نظریه زمینه‌ای انتخاب گردید. جامعه هدف این پژوهش شامل دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ مشغول به تحصیل بودند. در این پژوهش به مانند همه بررسی‌های کیفی از دو نوع نمونه‌گیری هدفمند^۱ و نمونه‌گیری نظری^۲ به طور هم‌زمان استفاده گردید و راهبرد نمونه‌گیری با حداکثر تنوع در نظر گرفته شده و از مشارکت‌کنندگان در طیف‌های مختلف سنی و جنسی و پایگاه‌های متفاوت اجتماعی و اقتصادی نمونه‌گیری شد و مصاحبه نیمه ساختار یافته صورت پذیرفت. برای تعیین تعداد مصاحبه‌شوندگان نیز از منطق اشباع نظری در نمونه‌گیری نظری استفاده گردید که با ظهور نشانه‌های اشباع نظری، مصاحبه‌ها خاتمه یافت. برای تحلیل داده‌ها نیز از روش کدگذاری نظریه زمینه‌ای بهره گرفته شد و سعی گردید بر اساس مفاهیم و مقوله‌ها فرایند تحلیل صورت پذیرد. به این شکل که در ابتدا کدهای خام و مفاهیم و در ادامه با مقایسه دائمی و دسته‌بندی مفاهیم مقولات فرعی و اصلی استخراج گردید. از آنجایی که در پژوهش کیفی، محققان از دقت‌مندی یا ریگور^۳ و قابلیت اعتماد^۴ که به کیفیت پژوهش‌های کیفی ارجاع دارند، استفاده می‌کنند (عباس‌زاده و شمسی‌متنق، ۱۳۹۹: ۶۹)؛ در این پژوهش نیز برای اعتباریابی و پایداری، رویکرد ریگور اعمال گردید که شامل مواردی همچون بیان دقیق پرسش‌های پژوهش، ارائه علل منطقی درباره تصمیم‌گیری‌های روش‌شناختی، کنترل اعضا، مقایسه یافته‌های پژوهش با مطالعات پیشین و... می‌باشد. در ادامه مشخصات پاسخگویان در قالب جدول شماره ۱ نمایش داده شده است:

جدول شماره ۱: ویژگی‌های پاسخگویان

متغیرهای زمینه ای		فراوانی	درصد	جمع
جنسیت	زن	۲۳	۵۳.۴۹٪	۴۳
	مرد	۲۰	۴۶.۵۱٪	
سن	۳۲-۲۳	۱۶	۳۷.۲۱٪	۴۳
	۴۲-۳۳	۱۷	۳۹.۵۳٪	
	۵۲-۴۳	۱۰	۲۳.۲۶٪	
وضعیت تاهل	مجرد	۳۳	۵۳.۴۹٪	۴۳
	متاهل	۲۰	۴۶.۵۱٪	
مقطع	ارشد	۲۵	۵۸.۱۴٪	۴۳
	دکتری	۱۸	۴۱.۸۶٪	
وضعیت اشتغال	شاغل	۲۹	۶۷.۴۴٪	۴۳
	غیر شاغل	۱۴	۳۲.۵۶٪	

یافته‌های پژوهش

شناسایی مقولات و تحلیل داده‌ها به ما کمک می‌کند تا علاوه بر فهم فقر و نابرابری به مثابه خشونت ساختاری، به درکی عمیق‌تر از پیامدهای مرتبط با صلح مثبت دست یابیم. لذا یافته‌های پژوهش در دو بخش تنظیم گردیده است. ابتدا بر اساس یافته‌های پژوهش «فقر و نابرابری به مثابه خشونت ساختاری» ترسیم می‌شود و در ادامه به پیامدهای این نوع خشونت بر تحقق صلح مثبت اشاره می‌گردد:

فقر و نابرابری به مثابه خشونت ساختاری

پژوهش حاضر بر اساس یافته‌های تحقیق، ابعاد اقتصادی و اجتماعی خشونت ساختاری را در قالب دو محور اصلی «فقر» و «نابرابری» تحلیل کرده است. در حوزه اقتصادی، مسائلی نظیر فقر معیشتی و فقر امکانات و در حوزه اجتماعی، بی‌عدالتی‌ها و تبعیض‌ها مد نظر قرار گرفت که در جدول شماره ۲ به تفصیل شرح داده شده است:

جدول شماره ۲: مقولات اصلی و فرعی خشونت ساختاری

مقولات اصلی	مقولات فرعی	مفاهیم
خشونت ساختار اقتصادی (فقر)	فقر معیشتی (بعد فردی و خانوادگی)	تقلاً برای معاش، اشتغال ذهنی و جسمی به «یک لقمه نان»، ناتوانی در اندیشیدن به ارزش‌های متعالی (صلح، خودشکوفایی)، تنزل سطح زندگی به تأمین نیازهای اولیه، نیازهای پایین هرم مازلو به عنوان سد راه صلح
	فقر امکانات (بعد اجتماعی و ساختاری)	کمبود منابع و ابزارهای مشترک (مثال: دستگاه آزمایشگاهی)، فقدان زیرساخت‌های رفاهی، آموزشی و فرهنگی، وابستگی صلح به فراوانی امکانات و سرمایه‌گذاری اقتصادی، صلح در سایه رفاه (مقایسه با جوامع برخوردار از رفاه و صلح هم چون سوئد، سوئیس)
خشونت ساختار اجتماعی	عدالت مهجور	احساس حق‌کشی و بی‌عدالتی، عدم شایسته سالاری به واسطه رابطه سالاری (عدم برابری فرصت‌ها در انتخاب شغل، مناصبات و امکانات به واسطه پارتی بازی)، عدم انتصاب افراد شایسته در جایگاه‌های مرتبط با تحصیلات، تخصص و تجربه کاری‌شان
(نابرابری اجتماعی)	تبعیض‌های نهان	احساس تبعیض و نابرابری، تبعیض جنسیتی، خشونت جنسیتی علیه زنان، تبعیض مذهبی

خشونت ساختار اقتصادی

خشونت ساختار اقتصادی به ناملایمت و خشونت نهفته در ساختار اقتصاد اشاره دارد که عمدتاً در قالب فقر بروز می‌یابد. گالتونگ در بُعد سلبی صلح مثبت به فقر، شامل گرسنگی و فقدان امکانات رفاهی و سلامت، و در بُعد ایجابی آن به «انصاف ورزیدن در اقتصاد» اشاره می‌کند؛ مفهومی که حق برخورداری هر فرد و خانواده از زندگی مکفی، نفی گرسنگی و دستیابی به رفاه همگانی و حداقل معیشت را در بر می‌گیرد (گالتونگ، ۱۴۰۰: ۱۷۰). در گفتگوهای مشارکت‌کنندگان، فقر به عنوان شکلی از خشونت ساختاری توصیف شد؛ خشونت نامرئی که امکان زندگی شایسته را سلب کرده و دستیابی به صلح مثبت را محدود می‌کند. از دید آنان، صلح صرفاً حاصل تفاهم فردی یا ویژگی‌های فرهنگی نیست، بلکه پیش از هر چیز به

شرایط مادی و امکانات زیربنایی وابسته است. در نبود این شرایط، جامعه درگیر تلاش مستمر برای بقا می شود و صلح به امری آرمانی و دست نیافتنی تقلیل می یابد. مقوله اصلی «خشونت ساختار اقتصادی» نشان می دهد که فقر نه صرفاً عاملی بیرونی، بلکه شرطی علی در ظهور یا افول صلح است که در قالب «فقر معیشتی» و «فقر امکانات» بر نگرش ها، تعاملات و اولویت های افراد اثر می گذارد. در ارتباط با بُعد نخست این خشونت، بازنمایی شده در مقوله فرعی «فقر معیشتی»، نظریه نیازهای اساسی انسان به عنوان یکی از چارچوب های اصلی مطالعات صلح و درگیری قابل اشاره است. آبراهام مزلو (۱۹۷۰) سلسله مراتبی از نیازها شامل نیازهای فیزیولوژیکی، ایمنی، تعلق و عشق، احترام و خودشکوفایی را مطرح می کند (تانابه، ۱۳۵: ۲۰۱۹). مصاحبه شوندگان مشکلات معیشتی و نیازهای اولیه اقتصادی را مانع خودشکوفایی می دانستند و معتقد بودند تا زمانی که نیازهای سطوح پایین تر برآورده نشود، فعال شدن نیازهای سطوح بالاتر، از جمله صلح، امکان پذیر نخواهد بود. در ادامه، به نمونه هایی از اظهارات مصاحبه شوندگان اشاره می شود:

«ملتی که نان نداشته باشد ملت صلح طلبی نخواهد بود» (خانم ۲۳ ساله، ارشد تاریخ جهان)

«یک نفری که از صبح مشغول کار است و همواره فکر نان درآوردن برای زن و بچه اش هست، دیگر اصلاً وقتی ندارد که به صلح یا رفتار مسالمت آمیز فکر کند» (خانم ۳۱ ساله، دکتری تربیت بدنی)

«مثل هرم مازلو هست. وقتی هنوز نیازهای اولیه ما تامین نشده به آن قسمت بالای هرم (خودشکوفایی) که صلح در آنجا قرار دارد، نمی رسیم» (خانم ۴۳ ساله، ارشد پژوهشگری).

در سطح اجتماعی و نهادی، فقر خود را در شکل فقدان امکانات نشان می دهد؛ یعنی محدودیت در دسترسی به منابع، زیرساخت ها و ابزارهای لازم برای فعالیت های فردی و جمعی. این نوع خشونت، نمایانگر خشونت ساختاری نامرئی و سیستماتیک است که در سطح جامعه و نهادها جریان دارد و نمونه های متعددی از زندگی روزمره افراد نشان می دهد که چگونه ساختارهای ناکارآمد اجتماعی، محدودیت ها و کمبودها را بازتولید می کنند:

«صلح در کشورهایی مثل سوئد یا سوئیس خود به خود برقرار هست یعنی آنها نژاد برتر هستند؟ نه! مسلماً رفاه و فراوانی امکانات باعث شده به این درجه از صلح برسند. چیزی که در کشور ما نیست» (خانم ۳۹ ساله، دکتری روان شناسی).

«در آزمایشگاه ما فقط یک دستگاه تک محوره هست که سرش دعواست! اگر دو تا بود که تنش و دعوایی بین بچه ها نبود. پس بحث کمبود امکانات هست دیگر. زمان هم نیست، همه می خواهند سریع پایان نامه شان

را تمام کنند و نیاز به آن دستگاه دارند و فقط یک نفر می تواند روی آن کار کند، خب معلوم هست که صلحی در کار نخواهد بود» (آقای ۲۶ ساله، ارشد ژئوتکنیک).

خشونت ساختار اجتماعی

خشونت ساختار اجتماعی به وجود خشونتی نهفته در ساختار اجتماعی اشاره دارد که افراد را از طریق نابرابری های اجتماعی قربانی می کند. این خشونت در قالب دو مقوله فرعی «عدالت مهجور» و «تبعیض های نهان» بروز یافته و مانع تحقق صلح می شود. بر اساس نظریه ساختاری تعارض^۱، منافع ناسازگار ناشی از رقابت بر سر منابع، عامل اصلی تعارضات اجتماعی هستند. در این چارچوب، مسائلی مانند طرد سیاسی و اقتصادی و بی عدالتی به عنوان منابع تضاد در نظر گرفته می شوند و جوهره مفهوم «خشونت ساختاری» در نابرابری، تبعیض و توزیع نابرابر فرصت ها و امکانات زندگی نهفته است (محمدی، ۱۳۹۸: ۱). این شرایط به موقعیت عینی خاصی محدود نیستند و به واسطه ماهیت اجتماعی فرد بر او تحمیل می شوند؛ نه توسط کنشگر مشخص، بلکه از درون ساختار اجتماعی اعمال می گردند. بی عدالتی در سطح فردی به باور حول بد رفتاری ادراک شده از سوی دیگران یا جهان اشاره دارد و در سطح گروهی به نگرشی جمعی دلالت می کند که طی آن یک گروه خود را دارای شکایت های معتبر علیه گروهی دیگر می داند (دبله، ۲۰۲۲: ۲۹). مصاحبه شوندگان این پژوهش، در تبیین «بی عدالتی» به مفاهیمی چون احساس حق کشی، فقدان شایسته سالاری ناشی از رابطه سالاری، نابرابری فرصت ها در اشتغال، مناصب و امکانات به واسطه پارتی بازی، و عدم انتصاب افراد واجد تحصیلات، تخصص و تجربه متناسب به دلیل سرمایه اجتماعی رانتی، به ویژه در میان مسئولان، اشاره کردند؛ مواردی که همگی بر توزیع نابرابر قدرت، منابع و فرصت های آموزشی و شغلی دلالت دارند:

«این همه درس خواندم اما به جایی نرسیدم اما یک نفر حتی بدون مدرک هم سر کار می رود! این همه درس بخوان، زحمت بکش، هیچی به هیچی! این باعث نارضایتی می شود چون یک جور ناعدالتی اتفاق می افتد» (آقای ۳۹ ساله، دکتری کامپیوتر).

«مسئولین ما نمی توانند دست از پست و میزشان بکشند! می بینید مسئولی با چندین پست، از یکی از آنها هم دست نمی کشد» (آقای ۲۷ ساله، ارشد ژئوتکنیک).

«در مدارس درس می‌دهم و درآمدم برابر با تلاش و مدرکی که گرفته‌ام نیست. شاید با مدرک لیسانس هم می‌توانستم در مدرسه خصوصی با این درآمد درس بدهم... جالب توجه اینجا هست که شاگرد تنبل کلاس سرکار می‌رود!» (خانم ۴۹ ساله، متأهل، دکتری علوم اقتصادی، صومعه سرا).

در ارتباط با مقوله فرعی «تبعیض‌های نهان»، نیز مصاحبه‌شوندگان به شکل‌های مختلف تبعیض را در جامعه احساس کرده‌اند و تجارب گوناگونی از تبعیض قومی و مذهبی، تبعیض جنسی و حتی تبعیض طبقاتی را بازگو کردند که هرچند علت‌های متفاوتی سبب به وجود آمدن تبعیض می‌گردد اما اشتراک آنها در وجود نابرابری برای اعضای مختلف جامعه از لحاظ ویژگی‌هایی است که خود فرد سبب به وجود آمدن آنها نبوده و همین عاملی برای عدم تحقق صلح در جامعه گردیده است:

«هنوز هم جنسیتی نگاه می‌کنند و برابری جنسیتی را نمی‌پذیرند و با آن کنار نمی‌آیند. اولین علت در نرسیدن به صلح، همین نابرابری جنسیتی می‌باشد» (خانم ۳۴ ساله، دکتری زیست‌شناسی).

«در مدرسه بین دانش‌آموزان تفاوت قائل می‌شوند؛ به عنوان مثال دانش‌آموزی که از خانواده فرهنگی یا مرفه است، برای آنها با دانش‌آموزی از خانواده معمولی، تفاوت دارد» (خانم ۳۵ ساله، ارشد حسابداری).

«من هم کرد هستم و هم سنی، تبعیض را با تمام وجود لمس کرده‌ام. در خوابگاه، بعضاً دوست نداشتند کنار ما نماز بخوانند. یکی از آنها آمد و گفت مگه شما نماز هم می‌خوانید...؟ همکلاسی‌ها هم خیلی با من هم صحبت نمی‌شدند. بعدها گفتند که شنیده‌اند سر می‌برند! برای من چنین نگاه‌های تبعیض‌آمیزی دردناک است» (خانم ۳۷ ساله، ارشد علوم تربیتی).

پیامدهای فقر و نابرابری به مثابه خشونت ساختاری بر تحقق صلح

در ادامه، پیامدهای فقر و نابرابری بر تحقق صلح که در جدول شماره ۳ به تفصیل آمده است، مورد بررسی قرار گرفته و نشان داده می‌شود که جامعه‌ای که درگیر خشونت ساختاری است، دستیابی به صلح تا چه حد محدود و پیچیده می‌شود:

جدول شماره ۳: مقولات اصلی و فرعی پیامدهای خشونت ساختاری بر تحقق صلح مثبت

مقولات اصلی	مقولات فرعی
تزلزل سلامت روانی و تضعیف هم زیستی همدلانه	فرسایش آرامش روانی و دغدغه‌مندی فردی، بهم‌ریختگی اجتماعی و کاهش آرامش جمعی، انسداد ارتباطی و کاهش تحمل در تعاملات بین فردی، بی تفاوتی نسبت به دیگران.
بازتولید چرخه خشونت؛ زایش تنش اجتماعی و پرخاشگری	بی‌اعصابی و اختلال در رفتار روزمره، درگیری‌های بین فردی و خیابانی، تنش‌ها و دعوای خانوادگی، فزونی یافتن خشم، شورش و اعتراض جمعی.
تباهی استانداردها و ارزش‌های اخلاقی-اجتماعی	فروپاشی ارزش‌های اخلاقی و رواج کلاهبرداری، حسادت، ایجاد طمع و...، کاهش التزام دینی، فروپاشی ارزش‌های معنوی، سرکوب شدن ارزش‌های انسانی، جابه‌جا شدن ارزش‌ها و جایگزینی پول و مادیات به جای ارزش‌های واقعی، رواج معامله‌گری در ارزش‌ها (تقلیل ارزش صلح از حالت صلح همدلانه به صلح ابزاری یا اجباری)
فرسایش سرمایه اجتماعی	سست شدن پیوندهای عاطفی-اجتماعی، از دست رفتن اعتماد اجتماعی، عدم همکاری، رقابت ناسالم به جای مشارکت و همکاری

تزلزل سلامت روانی و تضعیف هم‌زیستی همدلانه

سازمان بهداشت جهانی سلامت را تنها به معنای نبود بیماری جسمی نمی‌داند، بلکه سلامت شامل ابعاد روانی، اجتماعی و معنوی است و سلامت روان به‌عنوان توانایی فرد در حفظ تعادل در مواجهه با مشکلات اجتماعی و سازگاری با محیط پیرامون تعریف می‌شود (رفیعی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۲۹). یافته‌های مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که سلامت روان نقش حیاتی در تحقق صلح دارد و فقر و نابرابری به مثابه خشونت ساختاری آرامش روانی افراد را متزلزل می‌کند. تزلزل سلامت روان به‌عنوان یک عامل مداخله‌گر، تعاملات صلح‌آمیز بین فردی و اجتماعی را محدود می‌سازد.

«دغدغه‌های فکری مثل فقر و بیکاری که همه جوانان و ذهن‌شان را درگیر کرده، باعث شده آرامش فکری‌شان را از دست بدهند و نتوانند از آن موقعیت خودشان به نحو احسن استفاده کنند» (خانم ۳۵ ساله، ارشد حسابداری).

«مردم چنان در مشکلات اقتصادی غرق شده‌اند که دیگر اعصابشان کشش این فشارها را ندارد... به‌عنوان مثال، فردی که از صبح مشغول کار است و همواره فکر نان درآوردن برای زن و فرزندان خود هست، دیگر اعصابی برایش باقی نمی‌ماند» (خانم ۴۶ ساله، ارشد مدیریت مالی).

در ادامه برخی مشارکت کنندگان در این پژوهش، به این نکات اشاره دارند که چگونه اشکال مختلف خشونت ساختاری با متزلزل ساختن آرامش روانی و افراد، همزیستی همدلانه و مسالمت آمیز در جامعه را نیز با مشکل مواجه می سازد که کاهش توان همدلی، پایین آمدن آستانه تحمل و بی تفاوتی اجتماعی را به همراه دارد:

«نداشتن پول، استرس می آورد و باعث می شود که بسیاری از مردم حواس شان نباشد که احساسات دیگران را در نظر بگیرند» (خانم ۴۶ ساله، ارشد مدیریت مالی).

«دیگر نمی توانیم یکدیگر را تحمل کنیم، حتی به دنبال حل این مشکل هم نیستیم، دنبال کنار گذاشتن یکدیگر هستیم» (خانم ۲۵ ساله، مجرد، ارشد جامعه شناسی، اهل بستان آباد).

«چون مسائل اقتصادی در اولویت فکر و ذهن افراد هست، دیگر به دیگران فکر نمی کنند و می گویند به جهنم!» (خانم ۳۱ ساله، دکتری تربیت بدنی).

بازتولید چرخه خشونت؛ زایش تنش اجتماعی و پرخاشگری

گالتونگ (۱۹۶۹) خشونت را «هر عاملی که فاصله میان وضعیت بالقوه و بالفعل انسان را افزایش دهد یا مانع کاهش آن شود» تعریف می کند (گالتونگ، ۱۹۶۹: ۱۶۸) و بر این باور است که هرگاه سطح بالفعل برآورده سازی نیازها به زیر سطح بالقوه فرو کاهد و این فاصله گسترش یابد، خشونت رخ می دهد؛ فاصله ای که به تدریج به تنش، سپس پرخاش و تعدی و در نهایت به مناقشه می انجامد (گالتونگ، ۱۹۷۴: ۶۷).

یافته های این پژوهش نیز نشان می دهد که فشارهای اقتصادی و نابرابری نه تنها سلامت روان را تضعیف و ظرفیت همزیستی همدلانه را کاهش می دهند، بلکه به گرایش به پرخاشگری و بروز رفتارهای خشونت آمیز در روابط بین فردی و جمعی منجر می شوند و چرخه ای از خشونت را بازتولید می کنند. به بیان دیگر، این دو مقوله در کنار یکدیگر روندی زنجیره ای از اثرات اجتماعی و روانی خشونت ساختاری را شکل می دهند. از این رو، خشونت ساختاری در قالب فقر، بی عدالتی و نابرابری، افزون بر کاهش آرامش روانی افراد، زمینه ساز تنش، درگیری های بین فردی و جمعی و بازتولید مداوم خشونت اجتماعی می شود:

«به عنوان مثال، دیروز سر ترافیک جلوی دانشگاه دو نفر پیاده شده و با هم گلاویز شدند؛ به راننده گفتم دعوا شد؟ گفت گرانی و بی پولی دیگر اعصابی برای هیچ کس باقی نگذاشته است» (خانم ۳۳ ساله، دکتری آموزش زبان انگلیسی).

«احساس ناعدالتی باعث می شود خشم فزونی یابد و به تنش ختم شود» (آقای ۳۲ ساله، دکتری کشاورزی).

«وقتی جامعه اقتصادش خراب باشد، باعث شورش می‌شود. همین درگیری‌ها علتش تامین نشدن نیازهای مردم است که به این شکل نشان‌ش می‌دهند. انگار مردم خشم و رنج‌شان را به این شکل خالی می‌کنند» (آقای ۳۵ ساله، دکتری ژئوتکنیک).

تباهی استانداردها و ارزش‌های اخلاقی-اجتماعی

پای‌بندی به استانداردهای اخلاقی یکی از اجزای سازنده صلح مثبت محسوب می‌گردد، چرا که اعمال، عقاید احساسات و هیجانات انسانی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. همچنین استانداردهای اخلاقی یکی از مهم‌ترین اصول صلح‌سازی و مخصوصاً آموزش صلح است، زیرا این استانداردها به معنی تمایل به گسترش حوزه انصاف به دیگران، اختصاص منابع برای آنها و اطمینان دادن به این مسئله است که این منابع اختصاص یافته، رفاه آنها را تقویت خواهد کرد (کریمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۳۴). یافته‌های این پژوهش نیز نشان می‌دهند که خشونت ساختاری در قالب فقر و نابرابری گسترده به طور مستقیم بر معیارهای اخلاقی، ارزش‌های معنوی و اجتماعی تأثیر گذاشته‌اند. مصاحبه‌شوندگان بیان می‌کنند که محدودیت‌های مالی و دغدغه‌های اقتصادی باعث شده تا افراد به رفتارهای غیر اخلاقی گرایش پیدا کنند، استانداردهای اخلاقی را کنار بگذارند و حتی التزام دینی خود را کاهش دهند. برخی مشارکت کنندگان به طور واضح بی‌پولی و فقر را باعث از دست رفتن دین می‌دانند، عاملی برای افول و فروپاشی ارزش‌های اخلاقی و رواج یافتن رذایل اخلاقی دانسته‌اند:

«می‌گویند «فقر باشد دین از در دیگر بیرون می‌رود» به‌عنوان مثال، ارزش‌های اخلاقی از بین می‌رود... در فقر که باشید، چالش‌ها بیشتر می‌شوند و انسان‌ها در چالش‌ها اخلاق واقعی خود را نشان می‌دهند» (آقای ۲۴ ساله، ارشد زبان و ادبیات فرانسوی).

«در حال حاضر اکثر افراد دنبال مادیات هستند و مسائل اخلاقی برای‌شان مهم نیست. عامل اقتصادی، عامل افول اخلاق و ارزش‌های اخلاقی هست. در واقع ارزش‌گذاری اخلاقی در جامعه ما فرو ریخته است» (آقای ۳۵ ساله، دکتری ژئوتکنیک).

همچنین برخی از مصاحبه‌شوندگان به پیامدهای بی‌عدالتی و حق‌کشی اشاره کردند که به سرکوب، جابه‌جایی و تضعیف ارزش‌های اجتماعی انجامیده و خشونت و تنش را تشدید می‌کند. یکی دیگر از ابعاد مهم یافته‌ها، رواج معامله‌گری در ارزش‌ها تحت فشار اقتصادی و تغییر نگرش نسبت به ارزش‌های اجتماعی، به‌ویژه ارزش صلح است. در شرایط فقر و کمبود منابع، صلح به تدریج به سازشی موقتی و نامتوازن تقلیل

می‌یابد؛ به این معنا که افراد به جای تحقق صلح مبتنی بر تعامل و درک متقابل، صرفاً برای پرهیز از تنش یا جبران فوری نابرابری‌ها با شرایط موجود کنار می‌آیند. این تغییر نگرش نشان می‌دهد که فقر و فشار اقتصادی نه تنها ارزش‌های اخلاقی را تضعیف می‌کند، بلکه ماهیت ارزش‌های اجتماعی را نیز دگرگون می‌سازد و تحقق صلح را در قالب «صلح اجباری» یا «صلح ابزاری» بازنمایی می‌کند؛ وضعیتی که کالاشدگی صلح و رفتارهای منفعت‌جویانه را توجیه‌پذیر کرده و افراد را از سرناچاری اقتصادی به سازش وادار می‌دارد.

«... به قول معروف، وقتی ارزش‌ها عوض شوند، عوضی‌ها با ارزش می‌شوند. ارزش‌ها عوض شدند، همه چیز پول و مادیات شده و باعث شده افراد مقتصد شوند» (آقای ۵۲ ساله، متاهل، دکتری آمار، اهل سبزوار). «سرکوب‌ها علت خشونت در جامعه هستند. من دانشجوی دکتری سرکوب شدم که علتش ناعدالتی‌هاست. در حال حاضر باید از لحاظ کاری یا درآمد موقعیت عالی می‌داشتم اما وقتی با این همه تلاش این اتفاق نمی‌افتد، به من فشار روانی وارد کرده و باعث می‌شود در یک جایی فوران کنم و این سرکوب خود را نشان بدهد» (آقای ۳۲ ساله، ارشد پژوهشگری).

«افرادی که چیزی برای از دست دادن ندارند زودتر صلح می‌کنند. شما بخواهی از کسی که از طبقه پایین هست رضایت‌بگیری راحت‌تر می‌توانی یا از فردی که تیلیارد هست؟ بالطبع فردی که فقیر هست چون بی‌پول هست شاید به کم قانع شود و راحت صلح کند، یعنی از حقش بگذرد» (آقای ۴۳ ساله، دکتری جامعه‌شناسی).

در مجموع، یافته‌ها نشان می‌دهند که خشونت ساختاری در قالب فقر و نابرابری رویکرد جامعه به ارزش صلح را تغییر داده‌اند؛ از صلح مبتنی بر همدلی و درک متقابل به صلحی محدود، نامتعادل و سازشی، که عمدتاً ناشی از ضرورت بقا و مدیریت بحران‌های اقتصادی یا رسیدن به نفع شخصی است، تقلیل یافته است.

فرسایش سرمایه اجتماعی

مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که فشارهای اقتصادی و نابرابری‌های اجتماعی به طور مستقیم بر سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن اثر گذاشته‌اند. سرمایه اجتماعی به عنوان مجموعه‌ای از منابع، شبکه‌ها و روابط اجتماعی، نقش مهمی در تسهیل اعتماد، همکاری و مشارکت ایفا می‌کند. از منظر جاستارد و همکاران^۱ (۲۰۱۹)، همکاری یکی از عناصر تعامل رفتاری در صلح رابطه‌ای است که بر کنش مشترک به جای رقابت دلالت

دارد، و اعتماد نیز به عنوان یکی از مؤلفه‌های نگرشی صلح رابطه‌ای، عنصری کلیدی برای تحقق همکاری محسوب می‌شود. گیدنز^۱ (۱۹۹۰) اعتماد را در قابلیت اطمینان افراد، نهادها و ساختارها می‌داند و آن را نه در محاسبه منافع شخصی، بلکه در کیفیت روابط اجتماعی جستجو می‌کند (بروئر و همکاران^۲، ۲۰۱۸: ۸۰). از این رو، از آنجا که کم و کیف روابط، شیوه تعاملات و ساز و کار پیوندهای اجتماعی در شکل‌گیری اعتماد مؤثر است، گسست پیوندهای عاطفی و اجتماعی به تضعیف اعتماد اجتماعی می‌انجامد. در نتیجه، روابط پایدار و صلح‌آمیز لازم برای کنش جمعی هماهنگ، بدون اعتماد قابل تحقق نیست، حال آنکه اعتماد می‌تواند شرایط هابزی را به وضعیتی مطلوب‌تر و صلح‌آمیزتر بدل سازد (کریمی، ۱۴۰۱: ۲۳۴). یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از دید مشارکت‌کنندگان، احساس بی‌عدالتی، تبعیض و فشارهای معیشتی در شرایط کمبود منابع اولیه، به کم‌رنگ شدن پیوندهای اجتماعی و عاطفی و از دست رفتن اعتماد انجامیده و این بی‌اعتمادی به کاهش همکاری و مشارکت اجتماعی و در مقابل، تقویت رقابت ناسالم منجر شده است: «وقتی احساس تبعیض یا نابرابری می‌کنیم، باعث می‌شود پیوندهای عاطفی خود را از دست بدهیم. پیوند بین افراد جامعه و حتی اعضای خانواده» (آقای ۳۵ ساله، ارشد شیمی).

«شرایط اقتصادی باعث می‌شود کسی از موفقیت همکارانش خوشحال نشود چون می‌گوید به فلان موفقیت یا فلان پست و مقام می‌رسد و من از او عقب می‌مانم. حتی در خانواده‌ام تجربه‌اش کرده‌ام که بر سر ارت بیشتر رابطه خواهر و برادری را زیر پا گذاشته‌اند» (خانم ۳۳ ساله، دکتری زبان انگلیسی).

«وقتی شما برای یک لقمه نان به من دروغ می‌گویید، اعتماد از بین می‌رود، هیچ‌کسی به هیچ‌کس نمی‌تواند اعتماد کند و اگر اعتماد نباشد چطور می‌توانیم با هم همکاری کنیم؟ همین دروغ گفتن است که باعث از بین رفتن صلح می‌شود؛ همکاری و سازندگی از بین می‌رود» (خانم ۴۴ ساله، ارشد علوم قرآنی).

«همه نسبت به یکدیگر حس رقابت منفی دارند، علتش هم کمبود امکانات هست» (خانم ۳۹ ساله، دکتری روان‌شناسی).

«تبعیض و بی‌عدالتی باعث می‌شود افراد فقط به خودشان فکر کنند. در حالی که موفقیت من در جامعه به عنوان یک فرد باید در راستای موفقیت کل افراد آن جامعه باشد. اما واقعیت این هست که در حال حاضر موفقیت من در گرو له شدن چند نفر دیگر است» (آقای ۲۷ ساله، ارشد سیستم‌های قدرت) و

1 - Giddens

2 - Brewer et al

بحث و نتیجه

مصاحبه‌شوندگان اذعان داشتند که فقر و نابرابری اجتماعی به مثابه اشکالی از خشونت ساختاری، پیامدهایی چون تزلزل آرامش روانی-اجتماعی، تضعیف همزیستی همدلانه، بازتولید چرخه خشونت، زایش تنش اجتماعی و پرخاشگری، تباهی ارزش‌های اخلاقی-اجتماعی و فرسایش سرمایه اجتماعی را به همراه دارد. این نتایج با یافته‌های مودیسه (۲۰۲۵)، اورتیز مدینا (۲۰۲۵)، بسا (۲۰۱۷) و رییدر (۲۰۱۵) همخوان است که نشان می‌دهند فقر، بیکاری و نابرابری در قالب خشونت ساختاری، صلح مثبت را تهدید می‌کنند. همچنین یافته‌های میری و گنجی (۱۳۹۸) حاکی از نقش معنادار خشونت ساختاری در کاهش سلامت روان زنان است. پژوهش حاضر نیز، مشابه این مطالعات، نشان می‌دهد که به زعم مشارکت‌کنندگان، فقر و نابرابری سلامت روانی و ظرفیت همزیستی همدلانه را تضعیف کرده و به بازتولید خشونت، پرخاشگری و تنش اجتماعی می‌انجامد؛ یافته‌ای که با نتایج کینیونس و همکاران (۲۰۲۰) درباره بازتولید چرخه‌های خشونت برای زنان نیز همسو است. افزون بر این، نتایج پژوهش با مطالعات مرتبط با خشونت ساختاری به طور کلی و نیز با پژوهش کارخانه و همکاران (۱۴۰۱) درباره پیامدهای نابرابری‌های اجتماعی-اقتصادی همخوانی دارد. پژوهش آنان نشان می‌دهد که نابرابری‌ها به گسترش خشونت رفتاری و کلامی، افت ارزش‌های اجتماعی و کاهش کیفیت زندگی و اعتماد اجتماعی منجر شده است؛ نتایجی که با یافته‌های این پژوهش درباره زایش پرخاشگری، تنش اجتماعی و فرسایش سرمایه اجتماعی همسو است. هرچند مطالعه یاد شده مستقیماً به صلح نپرداخته، اما پیامدهای آن را می‌توان در پیوند با موانع تحقق صلح اجتماعی تفسیر کرد. بر این اساس، فقر و نابرابری به عنوان مصادیق عینی خشونت ساختاری، پیامدهای مشابهی بر تحقق صلح بر جای می‌گذارند. همچنین کریمی و همکاران (۱۴۰۱) نشان داده‌اند که فروپاشی کیفیت اجتماعی، شامل کاهش اعتماد، ضعف هنجارهای اخلاقی و ناکارآمدی نهادی، رابطه‌ای معنادار با پایین بودن شاخص‌های صلح دارد. یافته‌های پژوهش حاضر نیز در سطح خرد و در روایت‌های مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد که فقر، نابرابری و احساس بی‌عدالتی چگونه انسجام اجتماعی و ظرفیت‌های سرمایه اجتماعی را تضعیف می‌کند. در نتیجه، هر دو مطالعه تأکید دارند که صلح مثبت بدون کاهش فقر، توزیع عادلانه منابع، تقویت سرمایه اجتماعی و بازسازی نظم اخلاقی و نهادی قابل تحقق نیست و تنها با توجه هم‌زمان به سطوح فردی-زیسته و کلان- و ساختاری می‌توان بنیان‌های آن را تحکیم کرد. داده‌ها مؤید آن است که بدون عدالت اقتصادی-اجتماعی، صلح مثبت شکل نمی‌گیرد، زیرا فقر و نابرابری به عنوان خشونت ساختاری به طور

مداوم بازتولید شده و بنیان‌های صلح را فرسایش می‌دهند. در بستر ایران نیز شکنندگی صلح اقتصادی-اجتماعی و تعمیق شکاف‌ها این گزاره را تأیید می‌کند. از منظر نظری، یافته‌ها به خوبی در چارچوب نظریه گالتونگ (۱۹۶۹؛ ۱۹۹۰) درباره خشونت ساختاری قابل تبیین هستند؛ نظریه‌ای که فقر و نابرابری را مانعی برای تحقق صلح مثبت و عاملی در بازتولید خشونت می‌داند. گالتونگ تأکید می‌کند که این اشکال از خشونت، اگرچه لزوماً فیزیکی نیستند، اما با جلوگیری از شکوفایی انسانی، افراد را در سطوح روانی و اجتماعی تضعیف می‌کنند. در این وضعیت، بحران اقتصادی از طریق استرس، محرومیت و فرسودگی روانی، هم ظرفیت فردی برای همدلی و هم بنیان‌های جمعی همزیستی را تضعیف می‌سازد. این نتایج با پژوهش گل‌باغ و مرشدی‌زاد (۱۴۰۳) نیز همسو است که تحقق صلح مثبت را مستلزم نفی تضادهای ساختاری همچون استثمار، تبعیض و فقر و اصلاح خلاقانه ساختارهای خشونت‌زا از طریق همکاری اجتماعی، برابری سیاسی و عدالت اقتصادی می‌دانند. به باور آنان، غفلت از تحول ساختاری به تداوم نابرابری و بازتولید روابط خشونت‌آمیز می‌انجامد. در همین راستا، یکی از دغدغه‌های اصلی عدالت اجتماعی، رسیدگی به نابرابری در توزیع و دسترسی به منابع سیاسی و اقتصادی است (تانابه، ۲۰۱۹: ۱۳۶-۱۳۷). در مجموع، این روایت‌ها نشان می‌دهند که صلح مثبت تنها در بستر عدالت اقتصادی و کاهش فقر امکان‌پذیر است. در غیر این صورت، خشونت ساختاری در قالب محرومیت و فشار معیشتی بازتولید شده و مانع تحقق صلح مثبت می‌شود. یافته‌های پژوهش روشن می‌سازد که بدون کاهش فقر و نابرابری، تقویت سرمایه اجتماعی و اخلاقی و بازسازی نظم نهادی، صلح مثبت تحقق نخواهد یافت، زیرا فقر و نابرابری نه تنها به فرسودگی روانی و کاهش همدلی می‌انجامد، بلکه زمینه‌ساز تنش اجتماعی، پرخاشگری و فروپاشی سرمایه اجتماعی می‌شوند. از این رو، صلح مثبت مستلزم توجه هم‌زمان به سطوح فردی و ساختاری است. با توجه به فقدان پژوهش‌های مستقیم درباره خشونت ساختاری و پیامدهای آن بر صلح مثبت در ایران، این مطالعه می‌تواند نقطه شروعی برای پژوهش‌های آتی و سیاست‌گذاری‌های اجتماعی در این حوزه باشد.

فهرست منابع

منابع فارسی

- امیدوار، ح، مردم‌سالاری آنلاین. «برای صلح ملی چه باید کرد»، تاریخ انتشار: ۱۳۹۷/۱۲/۱۹، کد خبر: ۱۰۴۳۲۴: دسترسی آنلاین: <https://www.mardomsalari.ir/note/104324>
- رضادوست، ک؛ نواح، ع؛ بودافی، ع؛ حمیدی، ک. (۱۴۰۴). واکاوی تجارب زیسته حاشیه‌نشینان از خشونت ساختاری. فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری، (۵۳)، ۱۴-۱۰۶-۸۱

- رفیعی، ف.؛ میرعباسی، س. ب.؛ عطاشنه، م. (۱۴۰۱). بررسی مصادیق سلامت روانی سازمان‌های غیر دولتی در فرایند صلح و موانع آن. قرآن و طب، ۷(۱)، ۱۴۰-۱۲۷.
- عباس‌زاده، م.؛ شمسی‌متنق، ف. (۱۳۹۹). دقت‌مندی در تحقیقات کیفی. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۲۱(۲)، ۹۵-۶۷.
- فراستخواه، م. (۱۳۹۵). روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی؛ با تأکید بر نظریه پایه. تهران، انتشارات آگاه، چاپ اول.
- فیروزی، م. (۱۴۰۰). حق بر صلح در نظام بین‌الملل حقوق بشر و آموزه‌های اسلامی، رساله دکتری، دانشگاه علوم اسلامی، گروه حقوق.
- کارخانه، ف.؛ یوسفوند، ح. ر.؛ دهقان، ح. (۱۴۰۱)، تبیین جامعه‌شناختی پیامدهای نابرابری اجتماعی-اقتصادی در استان‌های غرب کشور (ایلام، کردستان، کرمانشاه). مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی، ۱۱(۱)، ۱۴۹-۱۷۴.
- کریمی، م.؛ جعفری کوشکی، ت.؛ دباغی، ج. (۱۴۰۱). تحلیل تأثیر وضعیت آنومیک جامعه ایرانی در نامساعد بودن شاخص‌های صلح در کشور (در افق سال ۱۴۰۰). فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۱۸(۲)، ۲۵۵-۲۲۵.
- گالتونگ، ی. (۱۴۰۰). صلح مثبت و منفی. در وبل، چ و جانسون، ی (ویراستاران)، مطالعات صلح و صلح پژوهی (ج ۱)، ترجمه مژگان دستوری و الهام دانشجو، منشور صلح.
- گل‌باغ، م. م.؛ مرشدی‌زاد، ع. (۱۴۰۳). صلح مثبت در چشم‌انداز نظری. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۷(۱)، ۷-۲۸.
- محمدی، م. ص. (۱۳۹۸). تبیین وضعیت خشونت ساختاری و پیامدهای اجتماعی آن در بین شهروندان شهر سنندج، رساله دکتری، دانشگاه کاشان، دانشکده علوم انسانی.
- میری، س.؛ گنجی، م. (۱۳۹۸). نقش خشونت ساختاری در کاهش سلامت روان زنان شهر زاهدان. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۲۱(۶)، ۲۴۴-۲۱۵.

منابع غیر فارسی

- Bennett, J. (2014). Narrative and peace: A “new story” to address structural violence (Doctoral dissertation). University of Sydney. https://www.academia.edu/9514271/Narrative_and_Peace_a_New_Story_to_address_structural_violence.
- Besa, S. T. (2017). The nexus Between USAID-Funded Food Security Programs and Positive Peace: A Case of Ensure Program, Buhera. Unpublished Thesis (BA), Midlands State University.
- Bevington, T. (2020). The beautiful risk of peace in education: An application of the Everyday Peace Indicators methodology in four English secondary schools [Doctoral thesis, University of Cambridge]. **Doi:10.17863/CAM.64662**
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Brewer, J. D., Hayes, B. C., Teeney, F., et al. (2018). The sociology of everyday life peace building. Cham: Palgrave Macmillan. **Doi:10.1007/978-3-319-78975-0**
- Bufacchi, V. (2007). Violence and social justice. New York: Palgrave Macmillan
- Debele, E. T. (2021). Sociology of peace and conflict: A teaching material. *Sociology of Peace and Conflict*. **Doi:10.13140/RG.2.2.23692.18564**

- Danica, H. G., Wood, C., Dahl, H., & Kirk-Jenkins, A. (2016). Methodological rigor in qualitative research articles: A 15-year review. *Journal of Counseling and Development*, 94, 172–183
- Farmer, P. (2010). *Partner to the poor: A Paul Farmer reader* (H. Saussy, Ed.). Berkeley: University of California Press
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167–191
- Galtung, J. (1974). *A structural theory of revolutions*. Rotterdam: University Press
- Galtung, J. (1990). Cultural violence. *Journal of Peace Research*, 27(3), 291–305. <http://www.jstor.org>
- Institute for Economics & Peace. (2024). *Global Peace Index 2021: Measuring peace in a complex world*. Sydney: Vision of Humanity. <http://visionofhumanity.org/reports>
- Jarstad, A., Eklund, N., Johansson, P., Olivius, E., Saati, A., Sahovic, D., Strandh, V., Sonderstrom, J., Wimelius, M. E., & Akebo, M. (2019). Three approaches to peace: A framework for describing and exploring varieties of peace. *Umeå Working Papers in Peace and Conflict Studies*, 12. Umeå
- Kalama, J. T., & Paul, F. D. (2019). Theories of peace and social conflict. *International Journal of Innovative Research in Social Sciences and Strategic Management Techniques*, 6(1), 49–60
- Matsuo, M. (2007). Concept of peace in peace studies: A short historical sketch. *IPSHU English Research Report Series*, 20, 13–26.
- Modise, L. J. (2025). How negotiated peace in underdeveloped countries results in structural violence: Healing memories in South Africa. *Acta Theologica*, 45(1), 128–145. **Doi.org/10.38140/at.v45i1.8617**
- Muñoz, F. A. (2006). Imperfect peace. In *Key texts of peace studies* (pp. 241–281). Münster: LIT Verlag.
- Ortiz Medina, I. (2025). Dissertation on the relationship between Global Peace Index and poverty. *International Journal of Scientific Engineering and Science*, 9(2), 77–82.
- Quiñones, K., Cabello-Tijerina, P. A., Vicuña de la Rosa, M., & Londoño, W. N. Q. (2020). Strategies for Territorial Peace: The Overcoming of the Structural Violence in Women Living in Palmira, Colombia. *Social Sciences*, 9(11), 211
- Perry, I. (2009). Violence: A public health perspective. *Global Crime*, 10(4), 368–395.
- Reeder, S. L. (2015). Situating structural violence within peace: A critical study of peacebuilding in Rwanda and Cambodia (All Graduate Plan B and other Reports, No. 668). Utah State University. <https://digitalcommons.usu.edu/gradreports/668>.
- Tanabe, J. (2019). Exploring a holistic peace model for a sustainable world. In T. Takahashi, N. Ghotbi, & D. R. J. Macer (Eds.), *Philosophy and practice of bioethics across and between cultures* (pp. 133–147)
- Winton, A. (2004). Urban violence: A guide to the literature. *Environment and Urbanization*, 16(2), 165–184